

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจชนิดพันธุ์ข้าวพื้นเมือง ภูมิปัญญาและการประยุกต์ ภูมิปัญญาการอนุรักษ์ข้าวพันธุ์พื้นเมืองลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ทำการศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จำนวน 4 อำเภอ คือ อำเภอปากพนัง หัวไทร เขียวใหญ่และชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ละพื้นที่ที่มีการดำเนินการวิจัยดังนี้ 1) การรวบรวมข้อมูลบริบท ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตชุมชน โดยการจัดประชุมกลุ่ม การสนทนากลุ่ม 2) เก็บรวบรวมพันธุ์ข้าวพื้นเมือง ภูมิปัญญาและการประยุกต์ใช้ที่เกี่ยวข้องกับข้าวพื้นเมือง 3) การใช้ประโยชน์จากข้าวพื้นเมือง ผลการวิจัย พบว่า พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง โดยเฉพาะอำเภอปากพนัง อดีตเป็นศูนย์กลางการผลิตข้าว จนได้ชื่อว่า “เมืองแห่งอู่ข้าว อู่น้า” โดยมีแม่น้ำปากพนัง เป็นสายเลือดหล่อเลี้ยงชุมชนมาแต่โบราณ จนกระทั่งปี 2500 การทำนาและค้าขายข้าวเริ่มซบเซา โรงสีขนาดเล็กเริ่มเกิดขึ้น โรงสีไฟเริ่มหยุดกิจการ เนื่องจากมีปริมาณข้าวที่นำมาสีลดลง น้ำท่วมในหน้าฝน น้ำจืดไม่พอใช้ในหน้าแล้ง ดินเปรี้ยว การรुक้าของน้ำเค็ม มีปัญหาการจัดสรรน้ำระหว่างผู้ทำนาอยู่กับนาข้าว ทำให้การปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองลดลง และบางพันธุ์สูญหายไปมากที่สุดและจากการสำรวจสามารถรวบรวมพันธุ์ข้าวพื้นเมืองได้รวมทั้งสิ้น 25 พันธุ์ ได้แก่ พันธุ์ใหม่ดริน ข้าวทุ่งสง เล็บนกหอมแดง เล็บนกแก้ว ท้ายดำหนัก ชันเงิน หอมจันทร์ หอม จงกลช่อ ข้าวขาว ช่อจำปา ช่อจังหวัด เหลืองดำ บัวช่อน ดอกไม้ขาว ดอกไม้แดง ไร่โง้ง ลูกลาย ยุมหนุน กาบดำ ช่อไม้ไผ่ ช่อนางงาม ยาโค และเหนียวขาว โดยอำเภอปากพนังพบชนิดของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มากที่สุด และชาวนาจะมีการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองโดยการเก็บและคัดเลือกพันธุ์ไว้ทำข้าวปลูกด้วยตนเอง มีการนำข้าวไปใช้ประโยชน์ในการใช้ทำอาหารในครัวเรือนเป็นหลัก ที่เหลือจากการบริโภคก็จะนำมาทำข้าวกล็อง ขนมในเทศกาลต่าง ๆ เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัว จากการวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยมีการพัฒนาขยายเครือข่ายผู้ปลูกข้าวพื้นเมืองจำนวน 4 พื้นที่ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ เครือข้าวชานาอำเภอเมือง อำเภอท่าศาลา อำเภอขนอม และอำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยในแต่ละพื้นที่ปลูกข้าวพันธุ์เด่นๆ ต่างกันไป และมีการพัฒนาวิธีการปลูกข้าว สลับกับการเลี้ยงปลาโดยใช้ประโยชน์จากมูลปลามาเป็นปุ๋ยทดแทนปุ๋ยเคมี ทำให้ลดต้นทุนและเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้สนใจ และเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การสำรวจ, พันธุ์ข้าวพื้นเมือง, ลุ่มน้ำปากพนัง